

XVI. YÜZYILDA MALATYA KAZASINDA VAKIFLAR VE VAKIF GÖREVLİLERİ

*Yrd. Doç. Dr. Göknur GÖĞEBAKAN**

XVI. yüzyılda Şehir, Kasaba, Keder Beyt, Argavun, Kiçik Hacılı, Ağcedağ, Karahisar, Cubas, Kömri (Kömi) ve Muşar nahiyelerinden¹ meydana gelen Malatya Kazası vakıflarını, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ile Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Malatya'ya ait defterler ve belgelerden tespit etmek mümkündür. Bilhassa 1530 ve 1560 yıllarına ait evkâf defterlerinde Malatya Kazası'nda vakfı bulunan yapılar ve evlatlık vakıflar kaydedilmiştir². Bu defterlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda vakfın adı, gelir

* İnönü Üniversitesi, Fen-Ed. Fak. Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

1. XVI. yüzyılın ilk yarısında Malatya Sancağı'nda bulunan 4 kaza bölgesinden birisi olan Malatya Kazası, 1520, 1530 ve 1547'de 10 nahiye, 1560'da ise 11 nahiyeden meydana gelmektedir. Bu nahiyelerden Şehir (Merkez) nahiyesi içinde şehir merkezinin (nefs-i Malatya) bulunduğu yeni Malatya ile Fırat nehri arasında yer alan topraklardır. Kasaba, Şehir nahiyesinin güney ve güney-batısında Malatya'nın günümüzdeki yerleşim yeri olan Aspuzu ile Besni, Hısn-ı Mansur Kazaları arasında kalan nahiyedir. Şehir ve Kasaba nahiyelerinin doğusunda Fırat nehri boyunca Kahta Kazasına komşu Cubas nahiyesi uzanır. Fırat'ın karşı kıyısında günümüzde Elazığ'a bağlı Baskil civarını oluşturan Kömri nahiyesi ile Keban'a doğru kuzeye uzanan toprakları teşkil eden Muşar nahiyesi bulunur. Muşar'la sınır teşkil eden Fırat nehrinin batı yakasında günümüzde Arguvan-Yazihan bölgesini teşkil eden Argavun ve Kiçik Hacılı nahiyeleri yer alır. Arguvan'un kuzey batısında şimdiki Hekimhan ilçesinin bir kısmını teşkil eden Karahisar nahiyesi ile onun kuzeyinde Yeni-il nahiyesi bulunur. Karahisar'ın güneyinde günümüzdeki Hekimhan ile Akçadağ topraklarından meydana gelen ve Tohma'ya kadar uzanan Ağcedağ nahiyesi, Tohma'nın güneyinde de günümüzde Doğanşehir ilçesinin teşkil ettiği Keder Beyt nahiyesi yer alır. Bkz. G. Göğebakan, **XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1998, s. 184 vd.

2. **Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (H. 937) 1530 Tarihli Malatya Evkâf ve Emlâk Defteri TD 156, s. 2-115; (H. 967) 1560 Tarihli Malatya Evkâf ve Emlâk Defteri TD 323, s. 1-54.**

türü, mutasarrıfı, vakfiye tarihi, vakfın bânisi, vakıf gelirinin nasıl sarf olunacağı vs. tespit edilebilmektedir.

Vakıfların devamlı olarak işleyebilmesi için düzenli gelirlere ihtiyaç vardır. Bunların umumi masraflarını karşılamak ve bilhassa oralarda çalışanların ücretlerini ödemek için vakfedilen menkul veya gayrimenkuller, vakıf akdinin asıl konusunu teşkil etmektedir. Vakfedilen gayrimenkullerin sınırları ve vasıfları genellikle vakfiyelerde tafsilatlı bir şekilde anlatılmaktadır³.

A. MALATYA KAZASI VAKIFLARI

Osmanlı Dönemi'nde vakıf sisteminin en güzel örneklerinin görüldüğü yerleşim merkezlerinden birisi de Malatya'dır. Zirâ, Malatya ve civarında, şehir merkezi (Eski Malatya) ve nahiyelerde çok sayıda cami, medrese, mescid, zaviye, türbe, çeşme vs. gibi eserleri yaşatmak amacıyla vakıflar kurulmuş, evlat lehine vakıflar tesis edilmiştir. Bu vakıflara Malatya Kazası'nda bulunan bir kısım köy ve mezraa hasılları, dükkan, hamam, değirmen, bağ-bahçe, bostanlık ve zeminler vakfedilmiştir. Vakıflara bağlanmış olan bu akarlar içerisinde en büyük kısım, köy ve mezraaların malikâne gelirinden meydana gelir⁴. XVI. yüzyılın ilk yarısında "İki baştan tasarruf" denilen malikâne-divanî sisteminin en fazla uygulandığı yerlerden birisi Malatya Kazası'dır. Bu toprak sistemine göre yerli toprak sahipleri topraklarını kendileri işlemeyip toprağın üzerinde yaşayan reaya'ya kiralamış durumdadırlar. Reaya işlediği toprağın her çeşit rüsumunu devlete yani onun temsilcisi olan zaim veya si-

3. Bkz. B. Yediyıldız, "Vakıf", İA, XIII, s. 156 vd.; H. Z. Ülken, "Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği", VD IX, s. 16 vd.; A. H. Berki, "Vakıf Nasıl Yapılır", VD X, (1973), s. 67 vd.; Ş. Berki, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf Hukukunda Vakıf Şartları", VD X, (1973), s. 73 vd.

4. Darü'ş-şifa. Şahabiyye-i Kübra Medreseleri Vakıfları, Şeyh Hasanlu Zaviyesi, Kul İbrahim Zaviyesi vs. vakıflara vazı köylerin hem malikâne hem divanî hisse gelirleri bağlanmıştır. "karye-i Hasan Bedrik (Bedrik), tamam malikânesi vakf-ı medrese-i Şahabiyye-i Kübra ve canib-i divânîsinin nüsfî vakf-ı zaviye-i merhûm İdris Baba ve nüsfî maa rüsumhâ-i tumar..." Bu ve diğer örnekler için bkz. BOA, TD 408, s. 39, 44, 64, 90-100, 101, 124, 181, 214, 272, 275; Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime Arşivi TD 142, s. 19, 35; BOA, TD 324, s. 5. 6; R. Yinanç-M. Elibüyük, Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560), Ankara 1983, s. 25-26.

pahiye, hisse halindeki toprak kirasını da malikâne sahibine vermekteydi⁵. Malikâne-divanî sistemine bağlı toprakların vakfedilmesi halinde vakfedilen şey, sadece arazilerin çıplak mülkiyeti değil, üzerindeki reyanın ödemekle yükümlü oldukları vergiler veya arazinin tasarruf hakkı idi⁶. Vakf edilen bu mülkiyet hakkına malikâne denilmekte olup, Malatya Kazası'nda mahsulün beşte birini ifade etmektedir. Nitekim 1530 ve 1560 tarihli Malatya kunnâmelerinde reyadan alınan hasılın beşte bir kısmı alınıp, vakıf ve mülk olan köy ile mezraalarda ne hasıl olursa iki bölüme ayrılıp, bir bölümünden vakıf ve emlak sahiplerinin tasarruf etmeleri gerektiği kaydolunmuştur⁷.

1520 tarihli tahrir defterinde Malatya Kazası evkâf ve emlak geliri toplamı 321.608 akçe olarak birlikte yazılmıştır. Bu evkâf ve emlak gelirinin 21 bâb asiyab (değirmen), bir kısım bağ-bahçe, 182 zemin-i hâne, 120 zeminhâ-i kal'a ve 229 dükkan gelirinden mü-

5. Bu toprak sistemi hakkında bkz. Ö. L. Barkan, "Türk-İslam Toprak Hukuku Tabikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller: Malikâne-Divanî Sistemi". **Türkiye'de Toprak Meselesinin Tarihi Esasları**, İstanbul 1980, s. 154 vd.

6. B. Yediyıldız, "Vakıf", **İ.A. XIII**, s. 156-157; Başlangıçta kendi mülkü olan bir malı vakfetmek suretiyle meydana getirilen vakf-ı şahhın yanısıra, ortaçağın sonundan itibaren mülkiyeti devlete ait olan toprakların da şu veya bu şekilde vakıf haline getirildiği görülmektedir. Başlangıçta toprak vakıfların hususî mülkler üzerinde yapıldığını belirten C. Cahen, Memluklarda ve Türkiye Selçuklularında bu tür vakıfların varlığına işaret eder. Bkz. C. Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler** (nşr. Y. Moran), İstanbul 1979, s. 181. Selçuklu Sultanları tarafından temlik olunmuş hususî arazilerin çok büyük vakıfların menşeiini oluşturması, mülk halinden vakıf haline dönüşmesi hakkında bkz. O. Turan, "Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuku", **Belleten XII/47**, (1948), s. 563 vd. Osmanlılar zamanında mülkiyeti devlete ait mîrî arazinin vakıf haline getirilmesi yaygınlaşmıştır. Bkz. B. Yediyıldız, "Vakıf", **İA XIII**, s. 157; XVI. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti topraklarının beşte birini vakıf topraklar teşkil etmekte idi. aynı şekilde 1527 - 1528 tarihli bir Osmanlı bütçesine göre 537.9 milyon akçe olan umumi gelirin % 12'si sadece vakıf topraklardan gelen gelirlerdir. Bkz. Ö. L. Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda toprak vakıfların idarî-malî muhtariyeti meselesi", **Türk Hukuk Tarihi Dergisi I**, (1944), s. 15; Ö. L. Barkan, "H. 933-934 (1527-28) mali yılına ait bütçe örneği", **İktisat Fakültesi Mecmuası XV**, (1954), s. 277.

7. "bir karye ki bir başı vakıf veya mülk ola ol karyede hasıl olan eğer hububat ve eğer mukataat-ı kürüm ve eşcâr ve sair öşriyattır her ne alınırsa sahib-i timar olan vakıf ve mülk sahipleriyle beraber üleşeler" Bkz. BOA, **TD 156**, s.2; **TK. TD 142**, s. 3-4; R. Yinanç-M. Elibüyük, a.g.e., s. 3.

teşekkil olduğu anlaşılmaktadır⁸. Malatya Kazası'nın 1530'da 1.220.016 akçelik toplam gelirinin 222.925 akçelik kısmı, 1560'da ise 2.132.226 akçe olan gelirin 300.8560 akçesi vakıf gelirlerine ait olan miktardır. İki tahrir arasındaki vakıf gelirinde % 34 oranında bir artış olduğu görülmektedir.

Cami, medrese, zaviye vs. gibi müesseselerin mütevellileri tarafından denetlenen vakıf topraklarının en belirgin özelliği bu topraklarda parçalanma ve el değiştirme eğiliminin hemen hemen olmamasıdır. Hatta cami ve medreselere tahsis edilen divanî ve malikâne gelirlerinde XVI. yüzyıl boyunca önemli artışlar söz konusudur. Bu dönemde merkezî devletin doğrudan denetlediği gelirlerin önemli bir bölümü cami ve medrese vakıflarına aktarılmıştır⁹. Nitekim Malatya Kazası'nda bulunan vakıf gelirleri incelendiğinde bu durumun gerçekleştiği görülmüştür.

Malatya'daki vakıf eserlerin bir kısmı Osmanlı öncesi dönemde Memluklu Sultanları'ndan Çakmak (1438-1453), Aynal (1453-1461), Kayıtbay (1468-1496) ve Kansu Gavri (1501-1516)'den, diğer bir kısmı ise fetih sonrasında Yavuz Sultan Selim'den vakıfnâme ya da mukarrernâmeye sahiptir¹⁰. Bununla beraber vakıflar arasında Selçuklu dönemine ait olanlar da mevcuttur. 1246 yılında Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad (1220-1237) tarafından verilmiş vakıfnâmesi bulunan Şeyh Hasanlu Zaviyesi, Muşar nahiyesinde bulunmaktadır. Diğer adı "*Seyyid*" olan zaviye vakfı 1530'da 1 köy ve 4 mezraadan müteşekkil 1090 akçelik gelire sahiptir¹¹. Malatya'da Sultan Keykavus (1211-1220)

8. Bkz. BOA, TD 387, s. 911.

9. H. İslamoğlu-Inan, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*, İstanbul 1991, s. 93 vd.

10. BOA, TD 156, s. 25, 30-31, 33-35, 55, 58, 61.

11. "*vakf-ı zaviye-i Şeyh Hasanlu, tâbi-i nahiye-i Muşar nâm-ı diğer Seyyid ki merhûmü'l-mağfûr Sultan Alâ'addin vakf eylemiş*" Bkz. BOA, TD 156, s. 41-42; Malatya ile ilgili mühimme hükümlerinden birisinde, 1571'de nefsi-i Malatya'da Sultan Alaaddin evkâfı mütevellisinin vakfın hamamı, dükkanları ve su yollarını kendi malından yüz altın harcıyarak tamir ettiği, fakat murâbahanın vakıf gelirinden ödenmesi için elinde fetva olmasına rağmen, kadılar buna mani olduğu için şikayette bulunması üzerine hüküm yazılmıştır. "*Malatya kadısına hüküm ki hâliya nefsi-i Malatya'da merhûm Sultan Alâ'üddin*

vakfi ile alakalı (H. 615) 1218-19 tarihli bir vakfiye ise Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer almaktadır¹². Öyle anlaşılmaktadır ki, Selçuklular ve Memluklular devrinde vakfedilmiş olan eserlerin ya da mülklerin vakfiyeti Osmanlı devrinde de devam ettirilmiş, yapılan tahrirlerde vakıflar teftiş edilerek, Osmanlı padişahları tarafından bu durumları tasdik edilmiştir.

1530'da Malatya Kazası'nda 5 cami, 23 mescid, 4 medrese, 17 zaviye, 4 türbe, 2 mezar, 1 kilise, 3 şahsın yaptırdığı çeşme ile şehir merkezinde sayısı tespit edilemeyen çeşmeler, 34 evlatlık vakıf bulunmaktadır. 1560'da ise Malatya Kazası evkâfının azaldığı görülmektedir. Bu yıllarda 5 cami, 24 mescit, 4 medrese, 16 zaviye, 3 mezar, 22 evlatlık vakfın kayıtları mevcuttur. Bu vakıflar dışında "Mekke-i Muazzama Vakfı", Sivas'ta "Darüş-şifa Medresesi Vakfı" ile "Pervane Bey Medresesi Vakfı" Malatya ve civarından muhtelif gelirler almaktadırlar. Evlatlık vakıflar dışında kazada bulunan diğer vakıfların kazada bulunan diğer vakıfların geliri, genel toplam içinde 1530'da % 60, 1560'da ise % 80'lik bir oran teşkil etmektedir. İki tahrir arasında % 34'lük bir artış olduğu anlaşılmaktadır. 1530'da vakıf gelirleri içinde en büyük pay, evlatlık vakıflar ve zaviye vakıflarına aittir. 1560'da % 33.4'lük bir oranla en büyük pay medrese gelirlerine aittir. 1530'da vakıf kayıtlarına rastladığımız çeşmelerin 1560'da bahsine rastlanmamaktadır. 1530'da çeşmelerin merammatına sarf olunan nefis-i Malatya'daki "mahsul-i han" geliri, 1560'da çeşmelerin merammatı vakî' olduktan sonra mîrî canibine zapt olunmuştur¹³. 1530'da kaydı bulunan kilise vakfının da, 1560'da isminden bahsedilmemektedir.

evkâfı mütevellisi dergâh-ı mu'allâm'a mektûp gönderüb evkâf-ı mezbûreden hamamı ve dükkânları ve sütunların ta'mir itmeğiçün evkâfda müsâ'ade olmadığı için ma'rifet-i şer' ile her sene yigirmi altın murâbahasıyla yüz altın mikdarı harcidüb evkâf ma'mûr olmak ile mahsulü sâir senelerden elli altın mikdarı ziyade idüb eyle olsa her senede ol yigirmi altın akça murâbahasın evkâfdan edâ olunmasına elinde fetvâ-i şerif olub ve kâdılar ol yigirmi altın murâbahayı evkâf mahsulünden edâ etmeye mâni' olurlar deyu i'lâm eyledüğü ecilden buyurdum ki, göresin, bu husûsun aslı nedür vukû'u üzere yazub dergâh-ı muâllâma bildüresin" Bkz. BOA, Mühimme Defteri 12, s. 501, nr. 963 (12 Rebi'ül-evvel 979).

12. Vakıflar Genel Müdürlüğü, **Defter Nr. 584 / 2105**, s. 285.

13. TK TD 142, s. 16; R. Yinanç-M. Elibüyük, a.g.e., s. 16

1530 evkafında yer alıp, 1560'da görülmeyen bazı cami, zaviye, mescid ve türbenin ve adı geçen kilisenin harap durumda olmalarından dolayı gelirlerinin kesildiği ve bu gelirlerin muhtemelen başka vakıflara devr olunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bazı kayıtlarda da bunu teyid etmektedir¹⁴.

Tablo I: Malatya Kazasında Vakıflar ve Gelirleri

VAKIFLAR	1530 (akça)	%	1560 (akça)	%
Medrese Vakıfları	31.604	14,1	100.512	33,4
Cami Vakıfları	18.404	8,2	29.220	9,7
Mescid Vakıfları	28.968	12,9	47.360	15,7
Zaviye Vakıfları	35.528	15,9	55.202	18,3
Türbe ve Mezar Vakıfları	11.715	5,2	2574	0,8
Evladlık Vakıflar	90.099	40,4	60.036	19,9
Çeşme Vakıfları	5652	2,5	-	-
Mekke-i Muazzama Vakfı	3198	1,4	5950	1,9
Kilise-i Zımmıyan	600	0,2	-	-
YEKÜN	222.925		300.854	

1- Cami Vakıfları

Malatya Kazası'nda bulunan 5 cami vakfının 4'ü şehir merkezinde 1'i Kasaba nahiyesine bağlı Banazı-ı Süfla köyündedir. Malatya'da en önemli cami vakfı Ulu Cami (Cami-i Kebir) vakfidir. Malatya evkâf defterinde Keykavus bin Keyhüsrev zamanında (1211-1220) yapıldığı kayıtlı olan cami¹⁵, Büyük Selçuklu cami geleneğini Anadolu'da temsil eden tek örnek olma özelliğine sahiptir¹⁶. 1560'da 16.714 akçe olan vakıf gelirinin 8240 akçesi, ca-

14. "vakf-ı mescid-i Keçeciler, aslında Çekmekci cami derler imiş. Harap olup sonra Hacı Mehmed nam kimesne tamir etmiş" Bkz. BOA TD 323, s. 13; "kala'i Keder Beyt'de olan mescid ki vakfı olup haliyâ kalâ'i mezkurda sakin olanlar kefereden olup namaz kılar kimesne olmağın ve mescid dahi harap olduğu sebepten zikr olunan mescidin vakfı olmayub..."Bkz. BOA TD 323, s. 22

15. BOA, TD 156, s. 3.

16. M. O. Arık, "Malatya Ulu Camii'nin Aslı Planı Hakkında", **Vakıflar Dergisi VII**, (1969), s. 141 vd.; O. Aslanapa, **Türk Sanatı**, Ankara 1990, s. 171.

mide vazifeli kişilere verilmekteydi. Kalan miktarın ise caminin tamiyatına sarfolunup şahıslara verilmemesi vakfiyesinde kaydolunmuştur¹⁷.

Malatya'da bulunan diğer cami vakıfları şunlardır: Şehrin iç kalesinde bulunan ve Memluklu emiri Cemaleddin Hızır Mezâmîr'in¹⁸ oğlu Paşa Mehmed'in yaptırmış olduğu "*Darüssaade Camii*"¹⁹ XVI. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Bu caminin vakıfnâmesi ve temessükatı Mercidabık muharebesinde Halep civarında kaybolmuşsa da eskiden beri vakfiyesine uygun olarak tasarruf oluna geldiği şahitler dinlenerek sabit olduğundan yeni tahrir de vakıf olarak yazılmıştır²⁰. Direkli Mescid adıyla da bilinen "*Çarşu Camii Vakfı*" ile²¹ Pulluca Mahallesinde bulunan XVI. yüzyıl yapılarından olan "*Pulluca Camii*" ne dair vakıf²² Malatya'da bulunan diğer cami vakıflarıdır.

XVI. yüzyılda Malatya şehri dışında vakfı bulunan tek cami "*Banazı-ı Süfla Köyü Camii*"dir. Bu caminin vakıf gelirlerine, harap olduğu için Ahi Yusuf Zaviyesi vakfı geliri de eklenmiştir²³. 1625 tarihinde Kapuağası İsmail Ağa'nın²⁴ Aspuzu köyünde yaptırmış olduğu cami ile ilgili vakıf kayıtları, 1560 tarihli tahrir defterinde bulunmaktadır. Deftere daha sonra eklenen (H. 1040) 1630

17. BOA, TD 156, s. 3; BOA, TD 323, s. 1.

18. Ebu'l-Fida, hıristiyan ahalinin büyük emir-i beylerbeyi manasında mezâmîr lakâbını verdiği Cemaleddin Hızır'ın atalarının da Malatya'nın eski idarecilerinden olduklarını ifade etmektedir. Bkz. Ebu'l-Fida, *El-Muhtassar fi Ahvali'l-Beşer II*, (nşr. M. Deliyub), Beyrut 1997, s. 418 vd.; Bu Memluklu emiri ve ailesi hakkında bkz. N. Göyünc, "Memluklu Devrinde (Eski) Malatya'da Bir Aile", *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, (İstanbul 23-28 Eylül 1985)*, İstanbul 1986, s. 245 vd.

19. "*evkâf-ı câmi-i Dârü's-Saâde ki şehrin ahmedeki içindedir, Baba (veya Paşa) Mehmed bin merkâm Hızır mizâmîrâ bine etmişdir.*" Bkz. BOA, TD 156, s. 6; BOA, TD 323, s. 3.

20. BOA, TD 156, s. 6; BOA, TD 323, s. 3.

21. BOA, TD 156, s. 6; BOA, TD 323, s. 2.

22. BOA, TD 156, s. 7; BOA, TD 323, s. 3.

23. Bkz. BOA, TD 156, s. 7; BOA, TD 323, s. 4; TK, TD 142, s. 18.

24. İsmail Ağa, sarayda yetişip, babüssaade ağası olduktan sonra 1622 sonlarında azledilip Malatya'ya sürülmüştür. 1635'de Malatya'da vefat etmiştir. Bkz. Mehmed Süreyya, *Sicilli-i Osmanî III*, (nşr. N. Akbayar-S. A. Kahraman), İstanbul 1996, s. 811.

tarihli kayıta Aspuzu köyü yaylasında “Çınarlı Camii” adıyla yaptırılmış olan bu camiye, bazı köy-mezraa gelirleri vakf olunduğu görülmektedir²⁵. 1625, 1671-1672, 1761 ve 1843-1844 tarihli belgelerde bu cami ve vakfına ait kayıtlara rastlanmaktadır²⁶.

Bölgenin Osmanlı hakimiyetine geçmesi esnasında ordunun başında Malatya’ya gelip Tohma suyu kenarında ordugâh kurmuş olan Vezir Sinan Paşa, Osmanlı hakimiyetine geçmesinden sonra bir süre Malatya’nın yönetimini de üstlenmiştir²⁷. Malatya’da bulunduğu sırada yaptırmış olduğu caminin vakfına 1560’da çok sayıda köy ve mezraa gelirinin vakfedildiği dikkati çekmektedir²⁸. Bu camiye ait vakıf kayıtlarına 1578, 1588, 1650, 1654, 1820, 1864 tarihli muhtelif belgelerde de tesadüf edilmektedir²⁹. Daha geç dönemde ait olmakla birlikte, Malatya Kazası’nda bulunan bir diğer önemli vakıf da, Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa vakfıdır. Hekimhanı denilen yerde yeni baştan bina eylediği han ve camii-şerîfin evkâfına çok sayıda köy ve mezraa geliri bağlanmıştır. (H. 1070) 1660 tarihli vakıf köyler tahriri 1560 tahririne daha sonra eklenen kısımlar arasında yer almaktadır³⁰.

2- Mescid Vakıfları

Malatya Kazası vakıfları içinde mescid vakıfları diğer vakıflardan sayı olarak daha fazladır. 1530’da vakfına gelir bağlanmış

25. TK. TD 142, s. 105, 116; R. Yinanç-M. Elibüyük, a.g.e., s. 172, 191, 518-521.

26. BOA, **İbnü’l-Emin Evkâf, Nr. 2260**; Vakıflar Genel Müdürlüğü, **Defter Nr. 159 / 1250**; Vakıflar Genel Müdürlüğü, **Defter Nr. 22138/150/35**; H. Yüksel, **Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü, (1585-1683)**, Sivas 1998, s. 36.138

27. Naîmâ Mustafa Efendi, **Naîmâ Tarihi-Ravzat el-Hüseyn fi Hulâsat Ahbâr el-Hafikayn I**, (nşr. Z. Danişman), İstanbul 1967, s. 378

28. TK. TD 142, s. 38, 54, 154, 136-138; R. Yinanç-M. Elibüyük, a.g.e., s. 61, 90-91, 224-225, 228, 230-234.

29. BOA, **Divân-ı Hümâyûn Ru’us Defteri, Nr. 143**; Vakıflar Genel Müd. Nr. **159/804**; N. Göyünc, **Malatya’dan Görüş**, İstanbul 1985, s. 17; Bu caminin vakıfları Eski Malatya’da şimdiki belediye binasının yerinde bulunan Sinan Paşa veya Saray Camii ismini taşıyan camiye tahsis edilmiş, belediye binası yapıldığında cami yıkılmıştır.

30. TK. TD 142, s. 52, 82, 92-93, 118-121, 123-124, 126-129; R. Yinanç-M. Elibüyük, a.g.e., s. 87, 131, 148-149, 193, 201, 204-214, 524-535; Köprülü Mehmed Paşa vakfının gayrimenkul gelir kaynakları arasında yaptırdığı on bab dükkan, bir ekmeğeçi fırını, bir ambar ve bir palanga (küçük hisar) da bulunmaktadır. Bkz. H. Yüksel, a.g.e., s. 108,154

mescid sayısı 25, 1560'da ise 24'tür. Şehir merkezi dışında, şehre yakın bir mevkiide bulunan Zurvarı mezraasında "*Hacı Ömer Mescidi*", Kasaba nahiyesi Aspuzu köyünde "*Aspuzu köyü Mescidi*", Şehir nahiyesi Besatin mezraasından gelir başlanmış olan "*Tahir Bey Mescidi*" vakıfları³¹ da mevcuttur.

Şehirde bulunan önemli mescid vakıfları şunlardır; Selçuklu Atabeyi'nin yaptırdığı "*Atabey Mescidi Vakfı*"³², 1360'da Malatya'yı Eretnalıların elinden alan ve Halep Türkmenlerinden olduğu tahmin edilen Ömer Bey'in³³ yaptırdığı "*Ömer Bey Mescidi (Taş Mescid) vakfı*"³⁴, İlhanlıların Anadolu valisi olan Celayir Şeyh Hasan'ın yaptırmış olduğu "*Şeyh Hasan Bey Mescidi Vakfı*"³⁵, Atabey'in yaptırdığı "*Kuçek Mescidi Vakfı*"³⁶, Çekmekçi Camii de denilen, harap iken Hacı Mehmed adlı şahsın tamir ettirdiği "*Keçeciler Mescidi Vakfı*"³⁷, 1391 tarihli vakfiyesi olup, Hangâh iken sonradan mescid haline gelmiş olan ve Mezâmîr'in neslinden Pervane Hatun'un yaptırdığı "*Hangâh-ı Pervane Mescidi Vakfı*"³⁸, 1497 - 1511'lerde Malatya kadılığı yapmış olan Kadı Sadullah'ın bina ettirdiği "*Kadı Sadullah Şâfi Mescidi Vakfı*", Alacakapı'da bulunan "*Miralay Şah Ali Bey Mescidi Vakfı*"⁴⁰, Sultan Selim Han'dan menşurnâmesi bulunan Alacamescid adıyla da bilinen

31. BOA, TD 156, s. 12; TK, TD 142, s. 19, 43.

32. BOA, TD 156, s. 16; BOA, TD 323, s. 6.

33. Ömer Bey'in 1361 yılında ölümü üzerine Malatya Memlûkluların eline geçmiştir. Ömer Bey Malatya'da medfûn olup, 1564 tarihli tamir kitabesinde kendisinin ve çocuklarının adı kaydedilmiştir. Emir Ömer Bey'in Malatya civarında etkili olan Melik Sunullah ailesinden olduğu hakkında bilgi bulunmaktadır. Bkz. R. Yinanç, **Dulkadıroğulları Beyliği**, Ankara 1989, s. 20, nr. 56; Aynı müel., "XVI. Yüzyılda Doğu Anadolu Şehirlerinden Mahalle Adları", **Türkiye Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (Ankara 11-13 Eylül 1984)**, Ankara 1984, s. 228; Z. Oral, "Malatya Kitabeleri ve Tarihi", III. **TTK (Ankara 15-20 Kasım 1943) Tebliğleri**, Ankara 1943, s. 437.

34. BOA, TD 156, s. 8; BOA, TD 323, s. 8.

35. BOA, TD 156, s. 10; BOA, TD 323, s. 11-12.

36. BOA, TD 156, s. 16; BOA, TD 323, s. 5-6.

37. BOA, TD 156, s. 13.

38. BOA, TD 156, s. 7-8; BOA, TD 323, s. 7.

39. BOA, TD 156, s. 21; BOA, TD 323, s. 10.

40. BOA, TD 323, s. 11.

Çarşu Mescidi Vakfı"⁴¹, "Şil Hasan Mescidi Vakfı"⁴², Bûti (Poti) evladından "Şah Ali ve Seydi Ömer Mescidi Vakfı"⁴³.

3- Zaviye, Türbe ve Mezar Vakıfları

Malatya ve civarında vakfına gelir bağlanmış olan çok sayıda zaviye mevcuttur. 1530'da 17 zaviye, 4 türbe, 2 mezar ve 1560'da 16 zaviye, 3 mezar vakıflarıyla birlikte evkâf defterine kaydedilmiştir. Şehirde bulunan zaviye vakıflarından en önemlileri 1560'da İbrahim Ethem hazretleri dervişlerinin kaldığı "Kemahlu Baba Zaviyesi"⁴⁴, Memluklu dönemi başlarında yapıldığı tahmin edilen "Kübra Zaviyesi"⁴⁵, 1418 tarihli vakfiyesi olup, Memluklar zamanında Malatya emiri olan Şahabettin Hızır'ın kızı Uluca Hatun adına yaptırılan "Uluca Hatun Zaviyesi"⁴⁶, 1353 tarihli vakfiyesi olan ve Şeyh Evhadeddin Kirmanî dervişlerinin de kaldığı "Şeyh Taceddin Kasım Zaviyesi"⁴⁷, diğer adı Ahi Cüneyd olan Memluklu dönemi yapılarından "Şeyh Taceddin İbrahim Zaviyesi"⁴⁸, Yavuz Sultan Selim tarafından mukarrernâme verilmek suretiyle vakfiyeti tasdik edilen "Kuşlu Melik Zaviyesi", vakfiyesi 1392 tarihli olan ve mezâmîr ailesinden Pervane Hatun adına yapılmış "Pervane Hatun Zaviyesi"⁴⁹ dir.

Zaviyeler dinî ve içtimaî fonksiyonlarının yanı sıra, gelen geçen yolcuların konaklaması, doyurulması amacına da hizmet etmektedir. Malatya zaviyelerinden Uluca Hatun, Şeyh Taceddin

41. BOA, TD 156, s. 22 BOA, TD 323, s. 14.

42. BOA, TD 156, s. 9-10; BOA, TD 323, s. 17.

43. BOA, TD 156, s. 21; BOA, TD 323, s. 7.

44. BOA, TD 156, s. 34; BOA TD 323, s. 27; TK. TD 142, s. 14.

45. BOA, TD 156, s. 28-29; BOA, TD 323, s. 24

46. "evkâf-ı zaviye Uluca Hatun binti Emir Nureddin Mehmed b. Şahâbeddin el-Hızır el-ma'râf ceddihâ Mizâmîrâ der haric-i Malatya ki, mezbûre Hatun binê eylemiş" BOA, TD 156, s. 35; BOA, TD 323, s. 25; Hatuniye adıyla da kaynaklarda geçen bu zaviye, şehrin dışında bulunması sebebiyle misafirhâne olarak da kullanılmıştır. Bkz. N. Göyünc, a.g.e, s. 14

47. BOA, TD 156, s. 30-31; BOA, TD 323, s. 26.

48. Bkz. BOA, TD 156, s. 30; BOA, TD 323, s. 27.

49. "evkâf-ı zaviye-i Pervane Hatun an nest-i sâhibü'l-hayrât mizâmîrâ" Bkz. BOA, TD 156, s. 39.

Kasım, Şeyh Taceddin İbrahim, Kemahlu Baba vs. zaviyeler sahip oldukları gelir kaynaklarından bir kısmını ayende ve revendeye hizmet maksadıyla harcamaktadırlar. Meselâ Uluca Hatun zaviyesinde gelen geçen yolcuların yemeği için senede 4600 akçe harcanmaktaydı⁵⁰.

Şehir ve yakın çevresinde bulunan bu zaviyeler dışında, Malatya nahiyelerinden olan Muşar'da “Şeyh Hasanlu”⁵¹, Ağcedağ'a bağlı Hasan Badrik köyü yakınında “Şeyh İdris Baba”, Argavun nahiyesi İçmekçi köyünde “Derviş Kul İbrahim” ve Cubas nahiyesinde “Şeyh Aşud Dede” zaviyeleri ve vakıfları bulunuyordu⁵².

Malatya Kazası'nda “Yar Ali Dede Türbesi”, Sultan Hoşkadem, Çakmak ve Kayıtbay zamanından beri vakfiyeti devam eden “Şeyh İvaz bin Veliüddin Türbesi”⁵³, Şahabettin Hızır'ın torunu için yapılmış olan “Argun Şah Hatun Türbesi”⁵⁴ ile Muşar nahiyesinde bulunan “Muşar Türbesi” ne ait vakıf gelirleri 1530 tarihli evkâf defterine kaydedilmiştir⁵⁵. 1560 tahririnde bu türbelere ait vakıf geliri yazılmamıştır. 1530'da Malatya Sancağı'na bağlı Hısn-ı Mansur Kazası Zek Köyünde bulunan “Şeyh Abdurrahman

50. BOA, TD 323, s. 25.

51. Şeyh Hasan zaviyesi ve mezarlığı, Orta Asya kültürünü Anadoluya taşıyan önemli eserlerimiz arasında yer alır. Mezarlıkta bulunan türbe ve mezar taşları, Selçuklu ve Beylikler döneminin günümüze kadar gelebilen izlerindedir. Ahlat mezar taşlarına benzerlik gösteren mezar taşları ve kitabelere göre XIII ve XIV. yüzyıla ait olup, Moğol istilası önünden Anadoluya gelip yerleşen Türkmen gruplarının iskân ettiği bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Türbe, zaviye şeklinde hizmet görerek Fırat nehri kenarında stratejik bir konumda yer almıştır. Bkz. M. B. Aşan, *Elazığ, Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskân İzleri, (XI-XII. Yüzyıl)*, Ankara 1989, s. 71; M. B. Aşan, “(Tabanbükü) (Şeyh Hasan) Köyü Mezarlıkları”, *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu (Elazığ 5-6 Mayıs 1986)*, s. 147 vd

52. BOA, TD 156, s. 31, 39-40.

53. BOA TD 156, s. 34-35

54. “evkâf-ı türbe-i Argunşah Hatun binti Emir Nureddin Mehmed b. Şahâbeddin Hızır Mizâmirâ, hâliyâ zâviye dahi binâ olunmuştur.”, Bkz. BOA TD 156, s. 53 Bu kişi aynı zamanda 1530 ve 1560'da evlatlık vakıf sahibidir. Bkz. BOA TD 156. s. 57; BOA TD 323, s. 37

55. BOA, TD 156, s. 37-38, 53.

Erzincanî'nin mezarına⁵⁶, 1560'da ise "Ferhad Bey Mezarı" na vakıf geliri bağlandığı anlaşılmaktadır⁵⁷.

1530'da Malatya Kazası'nda bulunan türbe vakıflarından birisi de "İskender Bey Vakfı" dır. 1527-1530 arasında Malatya sancakbeyi olan İskender Bey, validesi ruhu için hukuka uygun olarak sahiplerinden satın aldığı mülkleri vakfetmiştir⁵⁸. 1560'da bu vakfin yanısıra ikinci türbe vakfı, Abdullah oğlu Musa Bey'e ait olup, adı geçen Musa kethüda sahiplerinden satın aldığı mülkleri kardeşi merhûm Hasan Ağa'nın türbesinde günde bir cüz Kur'an okunması için vakf etmiştir⁵⁹. Evkâf defterlerine türbe vakfı olarak kaydedilmeyip bir başka kişinin veya ölenin yakının isteği ile meydana getirilen bu tür vakıflar, bu yönüyle türbe-mezar vakıflarından farklılık gösterir⁶⁰.

4- Medrese Vakıfları

Vakıf gelirlerinin tahsis edildiği müesseselerden birisi de medrese ve sıbyan mektepleridir. Vakıflar sayesinde medreseler tam muhtariyete sahip birer ta'lim müessesesi haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nde kurulan pek çok medrese vakıf olarak kurulmuştur⁶¹. Evkâf defterlerinde ve vakfiyelerde medreselerin tedris heyetinden müderris, muhaddis, vâiz, muallim-i hat, mütevellî, hafız, câbi, ferâş vs. için ödenecek ücretler yazılmıştır.

56. Abdurrahman Erzincanî Hazretleri'nin mezarının bulunduğu köy, zâviyesinin de bulunmasından dolayı göç alarak, 1540 sonrasında nüfus açısından gelişmiştir. Vakfın Hısn-ı Mansur'da bulunan diğer gelirleri için bkz. M. Taşdemir, **XVI. Yüzyılda Adıyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadî Tarih**. Ankara 1999, s. 55,239 vd.

57. BOA, TD 156, s. 34; BOA, TD 323, s. 29.

58. BOA, TD 156, s. 42-43; BOA, TD 323, s. 29.

59. BOA, TD 323, s. 29-30.

60. Ebusuud Efendi'nin fetvasına göre kişiler kendi veya başkasının ruhu için cüz'i şerîf tilavet vaz' edebilmekte ve herhangi bir geliri bu amaçla vakf edebilmekteydiler. Bkz. E. Düzdağ, **Şeyhülislam Ebusu'ûd Efendi'nin Fetvalarına Göre Kanunî Devrinde Osmanlı Hayatı**, İstanbul 1998, s. 122 vd

61. C. Baltacı, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul 1976, s. 16 vd.

XVI. yüzyılda Malatya'da vakfına gelir bağlanmış olan dört medrese bulunuyordu. Bunlar Şahabiyye-i Kübra, Şahabiyye-i Suğra, Hangâh ve Mücriyye medreselerdir. Malatya'da vakfına gelir bağlanmış olan en önemli medrese Şahabiyye-i Kübra Medresesi'dir. XIII. yüzyıla ait bir Selçuklu yapısı olduğu tahmin edilen⁶² Ulucamii'nin güneyindeki medresenin, Cemaleddin Hızır'ın oğlu Şahabettin Hızır tarafından yaptırıldığı evkâf defterinde kaydedilmiştir⁶³. Medresede 1530'da mütevellî, 1 müderris, 1 mu'arrif ve sayısı belirtilmemiş olan talebe, 1560'da ise 1 mütevellî, birisi baş hafız olan 14 hafız, 1 müderris, 1 kâtip, 1 esmâin (?), 1 bevvâb, 1 ferraş, 1 câbi, 1 hâdim-i sâkiye, sıbyan mektebi, sıbyan-ı eytamı, muallimi ve talebeleri bulunuyordu. Temeli vakıf esasına dayandırılmış olan sıbyan mektepleri, özellikle Osmanlı eğitim ve öğretim sisteminde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu mekteplerde okuma çağına gelmiş 5-6 yaş grubundaki çocuklar eğitim görmüşlerdir⁶⁴.

Malatya Kazası dışında bulunan bir kısım vakıf eserin, Malatya ve civarından vakıf gelirine sahip olduğu görülmektedir. Bunlardan Sivas şehrinde Sultan Alaaddin Keykubad'ın kardeşi Alaaddin Galib'in bina ettirdiği "*Darü's-şifa Medresesi*", Malatya ve civarından 1530'da 9180 akçe 1560'da 17.210 akçe gibi yüksek vakıf geliri almaktadır⁶⁵. Malatya dışında bulunup, Malatya'dan vakıf geliri alan ikinci medrese ise yine Sivas'ta bulunan ve sadece 1530'da 600 akçe gelir bağlanmış olan "*Pervane Bey Medresesi*"dir⁶⁶.

5- Çeşme ve İmaret Vakıfları

İslam şehirlerinde su ihtiyacının temini de genellikle vakıflar yoluyla gerçekleştirilmekte idi. Vakıf yolu ile vücut bulan su hay-

62. A. Kuran, *Anadolu Medreseleri I*, Ankara 1969, s. 109 vd.

63. BOA, TD 156, s. 26; BOA, TD 323, s. 21; Ayrıca bkz. N. Göyünç, a.g.e., s. 12 vd.

64. İ. Ateş, "Vakıflarda Eğitim Hizmetleri ve Vakıf Öğrenci Yurtları", *Vakıflar Dergisi XIV.*, (1982), s. 30

65. "*Medresenin sâir evkâfı Sivas'ta olmanın tevfi' yazılmadı*" kaydı düşülmüştür. Medrese sabıkan Darü's-şifa olup, emr-i şerif ile medrese olmuştur. Bkz. BOA, TD 156, s. 26; BOA, TD 323, s. 21

66. TD 156, s. 27.

ratları ve bu hayratların yaşatılması için onlara gelir getiren vakıflara memleketin her yerinde rastlamak mümkündür⁶⁷. Bu gaye için vakıf olarak su bendleri, su kuyular, çeşmeler ve yazın soğuk su dağıtılması için sebiller inşa edilmiştir⁶⁸.

Şehirlerin fizikî görünümünü tamamlayan yapılardan olan çeşmeler, Malatya'da da mevcuttur. 1530 tarihli Malatya evkâf defterinde vakfına gelir bağlanmış çeşmelerin kayıtları yer almakla birlikte, bunların kesin sayısını tespit etmek mümkün değildir. Üç çeşme dışında vakfına gelir kaydedilen bir kısım çeşme "*Çeşmehâyı nefsi-i Malatya*" şeklinde yazılmıştır. 1530'da şehirde yaptıran kişilerin isimleriyle yazılmış üç çeşme bulunmaktadır. Bunlardan birisi Bûti (Potı) oğulları Seydi Ömer ve Şah Ali'nin müşterek mülklerinden vakfettikleri "*batın-ı Malatya*" da bulunan çeşmedir. Adı geçen kişiler Memlûklular zamanından beri kendi mülkleri olan köy ve mezraa hasılına bu çeşmeye vakfetmişlerdir⁶⁹. Kaydı bulunan ikinci çeşme 1520'lerde Malatya Sancakbeyliği yapmış ümeradan Yahya Paşa oğlu Mehmed Bey'in, vakfına bir mezraa geliri ve bezzazistanda bulunan üç dükkan hasılına vakfettiği çeşmedir⁷⁰. 1530 öncesinde Malatya sancakbeyliği yapmış Kansu Bey'in adına yapılan çeşmenin vakfına da iki mezraa hasılı bağlanmıştı⁷¹. Sayısı belli olmayan bir kısım çeşmeye şehirdeki Sultan Han'ın senelik 4000 akçelik geliri vakfedilmiş olup, 1530 öncesinde de bu hanın icaresinin, bu çeşmelerin tamirine harcandığı anlaşılmaktadır. 1547 ve 1560 yılı tahrirlerinde Sultan Hanı gelirinin Malatya çeşmelerinin tamiratına harcanacağı artan miktarın ise mîrî gelirlere dahil edilerek yazılması hususunda fermân olunduğu kayıtdır⁷². Şehir dışında bulunan su tesisleri ile ilgili tek vakıf, Kasaba nahiyesine bağlı Şukeni mezraasında 300 akçelik malikâne geliri bulunan "*Pınar-ı Hacı Dede*" vakfidir⁷³.

67. H. Güneri, "Vakıf Suları ve Su Vakıfları", *Vakıflar Dergisi IX*, s. 67 vd; Z. Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, İstanbul 1985, s. 154 vd.

68. B. Yediyıldız, "Vakıf", *İA*, XIII, s. 171.

69. BOA, **TD 156**, s. 37; BOA, **TD 408**, s. 63.

70. BOA, **TD 156**, s. 40; BOA, **TD 408**, s. 215.

71. BOA, **TD 156**, s. 64.

72. BOA, **TD 156**, s. 2; **TK. TD 142**, s. 16; R. Yinanç-M. Elibüyük, a.g.e., s. 16.

73. **TK 142**, s. 42; R. Yinanç-M. Elibüyük, a.g.e., s. 68

İçtimaî vasfı bakımından en dikkate değer vakıf müesseselerinden biri de imaretlerdir. Dar manasıyla aşevi demek olan imaretlerin temeli vakıf sistemine dayanır. Vakıfların gelirlerinden imaretlerde çalışan hizmetlilerin ücretleri ödendiği gibi, vâkıfın koyduğu şartlara göre vakıf hizmetlilerine, mektep ve medrese talebelerine, tekke-zaviye dervişlerine, bulunduğu mahaldeki fakirlere, yolculara, mahkumlara vs. yemek dağıtabilmesi için gerekli erzakın masrafları da karşılanıyordu⁷⁴. Malatya’da bulunan “İmaret-i vakıf” la ilgili iki kayıt tespit edilmiştir. Evlatlık vakıflar arasında “*Vakf-ı evlad-ı Yaraş b. İsmail*” gelirlerinden birisi olan Zurvarı mezraasındaki değirmenle ilgili olarak “*der kurb-ı debbâğhâne imareti ve zemin-î vakf*” ifadesi yer almaktadır. İkinci imaret vakfı kaydına göre, Seydi Ahmed kızı Zeynep’in evlatlık vakfının imareti bulunduğu anlaşılmaktadır⁷⁵.

6- Mekke-i Muazzama Vakfı

Müslümanların kiblesi ve hac yeri olan Mekke ile, Hz. Muhammed’in türbesinin bulunduğu Medine şehirleri, vakıfların en çok alaka duyduğu merkezler olmuştur. Harameyn adındaki bu iki şehirdeki dinî ve hayrî müesseseler, cami hizmetleri, peygamberin türbesinin hademeleri, peygamber soyundan gelen sâdâtlar, muhtelif memleketlerden hac niyetiyle bu iki şehre gelen ve orada yaşayan fakirler için İslâm dünyasının her tarafında binlerce vakıf tesis edildiği bilinmektedir⁷⁶.

Mekke ve Medine’deki müesseseler ile orada oturanlar, hacca gidenler lehine geliri bağlanmış olan vakıflar arasında Malatya’da “*Mekke-i Muazzama Vakfı*” da bulunmaktadır. Aspuzu köyünün 1530’da 3198 akçe, 1560’da 5950 akçelik malikâne hasılı bu vakfa

74. M. Şeker, *İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri*, Ankara 1991, s. 151 vd.; Z. Kazıcı, a.g.e., s. 116 vd.; B. Yediyıldız, “Vakıf”, I.A, XIII, s. 171.

75. Her iki imaret vakfı kaydı için bkz. BOA, TD 156, s. 48.

76. İbnü’l-Emin M. Kemal - Hüseyin Hüsameddin, *Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti’nin Tarihçe-i Teşkilatı ve Nuzzârın Terâcüm-i Ahvâli*, İstanbul 1335, s. 14 vd.; E. Akı-S. Demirbilek, *Sosyal ve Kültürel Hayatımızda Vakıflar ve İlgili Mevzuat*, İstanbul 1996, s. 65; B. Yediyıldız, “Vakıf”, I.A XII, s. 168.

bağlanmıştır. Bu vakfın gelirinin Memluklu zamanından beri gönderildiği, Osmanlı'nın bölgeyi almasından sonra da "Mekke-i Şerife" nin vakfı olmaya devam ettiği anlaşılmaktadır⁷⁷.

7- Kilise Vakfı

Vakıf kaydı sadece 1530 tarihli evkâf defterinde yer alan bir "kilise-i zummîyan vakfı" Malatya'da bulunan vakıflardandır. Meraboz adındaki bu kilise vakfının 600 akçelik geliri, daha sonra Ali Baba Zaviyesi vakfına gelir kaydolunmuş iken, şahitlerin dinlenmesi ile eski vakfına iade edilmiştir⁷⁸. Bu durum aynı zamanda gayrimüslim unsurlara karşı Türk-İslam adaletini göstermesi açısından da dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir⁷⁹.

8- Evlâtlık Vakıflar

Vakıf kurulurken başlangıçta akrabalar lehine tesis edilmişken, bunların inkırazı durumunda fakirlerin vakıftan faydalanmasını sağlayan vakıflara ehli, zürri veya evlatlık vakıflar denir. Evlâtlık vakıflar aleyhine görüşler olmasına rağmen, islam hukukçularının büyük çoğunluğuna göre, mirasçılara tahsis edilen vakıflar caiz görülmüştür. Bu tür vakıf kurmadaki amaç aynı zamanda aileyi bir arada tutma, yakınlarına hayır kasdı, ihtiyaçlarını temin etme maksadını da taşımaktadır⁸⁰. Uygulamada şer'i miras kaidelerinin dışına çıkarak, toprak bütünlüğünü muhafaza amacı güden vakıflara rastlamamız mümkün ise de, evlâtlık vakıfları doğrudan doğruya hayır amacına tahsis edilmeyen ve aile mülkünün muhafazası maksadıyla yapılan tasarruflar olarak görmemiz mümkün değildir. Çünkü evlâtlık vakıf hem âmmenin, hem ailenin faydalanmasını temin etmektedir. Aile mülkünün bütünlüğünü, ailenin şerefini muhafaza etmek isteyen bir çok malikane sahipleri, mülklerini evlâtlık vakıf

77. BOA, TD 156, s. 2; BOA, TD 323, s. 1.

78. BOA, TD 156, s. 62-63.

79. N. Göyünç, a.g.e., s. 18

80. A. Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara 1988, s. 200 vd.; Z. Kazıcı, a.g.e., s. 88 vd; N. Öztürk, *Menşe'i ve Tarihî Gelişme Açısından Vakıflar*, Ankara 1983, s. 84

haline sokmuşlardır. Bu tür vakıflarda vakfın geliri evlât münkariz olduktan sonra, bir hayırlı maksada vaad veya tahsis edilmiş zürri ya da bir kısım gelirlerini cami vs. yapılara vakfedilmiş yarı zürri, yarı hayrî vakıflardır⁸¹.

Malatya Kazası'nda 1530'da 37, 1560'da 22 evlâtlık vakıf olduğu tespit edilmiştir. Kazada vakıf gelirleri içerisinde evlatlık vakıflar, 1530'da % 40, 1560'da ise % 20'lik bir oran teşkil etmektedir. 1560'a doğru evlatlık vakıf sayısında ve gelirlerinde azalma görülmektedir. Malatya'da evlatlık vakıfların kurucuları, Osmanlı'nın bölgeyi ele geçirmesinden önce Malatya ve civarındaki devlet görevlileri, hatunlar, fakîh ve şeyhlerdir. Memlûklular zamanında Malatya emiri olan Şahabettin Hızır Mezâmîr evladından Pir Mihmad b. Alaaddin, Mezâmîr'in torunları Argunşâh Hatun ve Efendere Hatun, el-hatib Mevlana Hayreddin Halil b. Yunus b. Haydar, Kadı Dilenci, Kadı Sadullah Şafii' 1560'da Malatya sancakbeyi olan Süleyman Paşa evladı Hacı Yaramış, Malatya miralayını Şah Ali Bey, Emirzâde, Şah Paşa Hatun binti Hacı Ali, Bûti evladından Şah Ali ve Seydi Ömer, Muşar nahiyesi kale naibi Zeyneddin Bey'in Malatya ve civarında Osmanlı öncesi Memlûklular-Dulkadirli döneminde ve sonrasında güç-mevki sahibi kişiler oldukları anlaşılmaktadır⁸².

Osmanlı öncesi döneme ait evlatlık vakıf kayıtlarının bir kısmının vakfiyeleri mevcuttur. Bunlardan Emir Mirza vakfının (H. 831) 1427 tarihli vakfiyesi bulunup⁸³, 1530 ve 1560'da da bu vakfın teftişinin yapılarak vakıf olmaya devam ettiği anlaşılmaktadır⁸⁴. Hoca Mahmud'un oğlu Kadı Sadullah'ın vakfettiği araziler, (H. 832) 1428 tarihli vakfiyede kaydolunmuştur⁸⁵. Harun Hamza Bey'in oğlu Korkmaz Bey'in evlatlık vakıf gelirleri de (H. 973)

81. Ö. L. Barkan, "Şer'i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar", **Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I**, İstanbul 1980, s. 211 vd.; A. Akgündüz, a.g.e., s. 203; H. İslamoğlu-Inan, a.g.e., s. 93 vd;

82. BOA, **TD 156**, s. 43-63; BOA, **TD 323**, s. 31-39.

83. BOA, **Vakfiyeler Kataloğu, EV. VKF., Nr. 17/35; EV. VKF, Nr. 112.**

84. BOA, **TD 156**, s. 47; BOA, **TD 323**, s. 32.

85. BOA, **EV. VKF., Nr. 8 /16.**

1566 tarihli vakfiyesinde bulunmaktadır. 1530 tahririne Hamza Bey'in oğulları Korkmaz ve Tanrıvirdi'ye ait vakıf ve mülkler, muhtelif şahısların ve Şah Yusuf zaviyesinin mülk hisseleri ile birlikte yazılmıştır. 1560'da ise evlatlık vakıf olarak kaydolunmuştur⁸⁶.

Malatya'da çok sayıda köyün malikane hisseleri erkek evlada, erkek evladın son bulması halinde cami-i şerife, onun da harap olması durumunda fukara-i ümmete vakfedilmiştir. "*Şeyhü'l-ulema-i müderrisin el-merhûm Mevlana Hayreddin Halil b. Yunus b. Haydar*"'ın evlatlık vakfı, vakıf şartlarına göre Nurhamam köyü ve Haşbeni mezraasının malikane hissesi geliri, adı geçen kişinin erkek evladına, evladın inkırâzından sonra kızlara, onların inkırâzından sonra cami-i şerif-i Darüssaade'ye "vakf-ı evlâd" olarak kaydedilmiştir. Aynı vakfın Eğribük köyü malikane geliri de, Malatya'daki Aşgar camiye, cami harap olup tamiri mümkün olmazsa, fakir kişilere vakf olunmuştur⁸⁷.

B- VAKIF GÖREVLİLERİ

Osmanlı Devleti'nde diğer Türk ve İslam devletlerinde geçerli olan vakıf yönetim sistemi sürdürülmüştür. Vakıfların başında kadının onayı ile atanan ve vakfın yöneticisi durumunda olan "*mütevelli*"ler bulunurdu. Vakfın şartlarına uygun olarak şer'i hükümler gereğince vakıf işlerinin idare edilmesi, vakfın haklarının korunması, vakıf gelirlerinin nasıl sarf edileceğini, taşınmaz malların kiraya verilmesi, artan vakıf gelirinin tasarrufu gibi görevleri yürütmekle mükelleftiler⁸⁸. Büyük vakıflarda vakfın gelir ve giderlerine nezaret etmek üzere "*nâzır*" atanırdı. Vakf edilen gayrimenkullerin gelirini toplayan tâhsildar durumundaki "*câbi*"ler de

86. BOA, EV. VKF, Nr. 1411; Vakıflar Genel Müd., Nr. 159/1145; BOA, TD 156. s. 62; BOA, TD 323, s. 31.

87. BOA, TD 156. s. 44-45, 55.

88. F. Köprülü, "Vakıf Müessesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü", *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, (nşr. O. F. Köprülü), İstanbul 1983, s. 374 vd.; Z. Kazıcı, a.g.e., s. 31; N. Öztürk, a.g.e., I. Ortaylı, "Osmanlı Kadı"sının Taşra Yönetiminde Rolü", *Amme İdaresi Dergisi*, s. 104; H.Z. Ülken, a.g.m., s. 17

vakfın diğer görevlileri arasındadır⁸⁹. Malatya vakıflarında bunlar dışında imam, müezzin, muallim, hatip, kayyım, hafız, zaviye şeyhi, katip, cüzhân, ferraş, hizmet-i çekem (?), türbedâr, hâdim-i sâkiye vs. gibi görevliler ve talebeler vakıf gelirinden faydalanmaktaydılar. Evkâf defterlerinde vakıf çalışanlarının vakfiye de belirlendiği üzere ne miktarda ücret (cihet) aldıkları kaydedilmiştir. (Tablo III-IV) Vakıf gelirlerinin ücretleri, çalıştıkları vakfın gelirine göre değişiklik göstermektedir.

1530'da Malatya Kazası dahilinde yer alan 54 vakıftan 9'unun vakıf görevleri ve ücret miktarları kaydedilmiştir. Geriye kalan 45 vakfın görevlileri ve takdir edilen ücret miktarı deftere yazılmamıştır. 29 vakıf çalışanı maaşlarıyla yazılmış, 19 tanesinin görevlileri ve bu görevlerin evlada meşrut olduğu şeklindeki bilgi, vakıfnâme suretinde belirtilmiştir. Hatta birkaç vakıf kaydında hububattan alacağı hisseler de yazılmıştır. Bütün bunlar 1530 tarihli evkâf defterinin verdiği bilgiler ile tatminkâr bir vakıf görevlileri ve ücret tablosunu meydana getirmeyi zorlaştırmıştır. Fakat mevcut kayıtlar ve tahmini yaklaşımlarla bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Vakıf görevlileri ve ücretleri yazılmamış olan 45 vakıfta, ortalama 2'şer görevli bulunduğu kabul edilirse, 90 görevlinin bu vakıflarda çalıştığı neticesine ulaşılır ki, evkâf defterlerinde kaydı bulunan 29 görevli ile birlikte, 1530'da Malatya kazası vakıflarında toplam 109 görevli bulunduğu anlaşılır. Bu vakıf tahririnde ücretler günlük, yıllık bazen de aylık yazılmıştır. Ücretin yanısıra Şahabiyye-i Kübra medresesi görevlilerinde olduğu gibi, hububattan hisse aldıkları olmuştur. Bazı vakıflarda da ücret yıllık akçe şeklinde gösterilmeyip, mahsulatın beşte biri veya değişik oranlarda alacakları miktar kaydedilmiştir. Zira vakıf çalışanları aldıkları ücret dışında, hububat, odun, elbise gibi aynî yardımlar da almaktaydılar⁹⁰.

89. Vakıf görevlilerini belirleyen istilâhlar ve manaları hakkında bkz. B. Yediyıldız, "Vakıf İstilâhları Lugatçesi", **VD XVII**, (1983), s. 56 vd; Z. Kazıcı, a.g.e., s. 32; Y. Oğuzoğlu, "XVI. Yüzyılda Türkiye Şehirlerindeki Başlıca Yöneticiler", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğt. Fak. Der. S:1**, (Samsun 1987), s. 154

90. M. Öztürk, "Bursa'da Hububat Fiyatları", **Tarih İncelemeleri Dergisi VII**, (İzmir 1992), s. 187

Tablo II. 1530-1560'da Malatya Kazasında Vakıf Görevlileri

GÖREVLİLER	1530	1560
Mütevelli	7	23
İmam	5	26
Hatip	3	4
Hafız	1	15
Müezzin	3	28
Müezzinân-ı nefer	4	-
Müderris	1	2
Mu'allim-i Sıbyan	-	2
Zaviye Şeyhi	1	4
Kâtib	-	1
Esmâin (?)	-	1
Câbi	-	1
Bevvâb	-	2
Cüzhân	-	10
Kayyim	-	3
Talebe	1 (?)	10
Sıbyan-ı Eytâm	-	30
Ferraş	1	8
Hizmet-i Çekem(?)	1	-
Mu'arrif	1	1
Tedris	-	1
Tilâvet	-	1
Türbedâr	-	1
Hâdim-i Sâkiye	-	1
TOPLAM	109	175

Maaş olarak görevlilere verilen gider esas alındığında, bilhassa 1560'da vakıf görevlisi sayısı daha fazla çıkmaktadır. Her iki vakıf tahririnde de bazı vakıflarda tek bir görevlinin tevliyet, imamet ve hitabet görevini yürütüp, bu görevler için ayrı ayrı maaş almış olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Şeyh Taceddin İbrahim zaviyesindeki şeyh ile vakıf mütevellisi aynı kişidir. 1530'da Ulu

Camii'nin imamı ve hatibi; Çarşı Camii'nin imam ve müezzini; Şah Ali ve Seydi Ömer mescidinin imam ve müezzini; 1560'da Pulluca Camii'nin imam ile hatibi; Banazı-ı Süfla Camii'nin imam ile hatibi; Kadı Mehmed, Kadı Şafi, Miralay Şah Ali Bey mescidlerinin müezzin ve ferraşı; Hangâh medresinin bevvab ve kayyımı vs. aynı kişilerdir. Bazen de vakıf görevlisinin aldığı ücret yazılmış ise de, verildiği kişi sayısı yazılmamıştır. 1560'da Hangâh medresesinin talebesine 3 akçe verildiği yazılmakla birlikte, talebe sayısı belirtilmemiştir. 1560 tarihli evkâf defterinde görevliler ve sayıları düzenli olarak verildiğinden, vakıf çalışanlarını daha net olarak ortaya koymak mümkün olabilmıştır. Bu tespitlere göre 1560'da Malatya Kazası vakıflarının 175 görevlisi bulunmaktaydı.

Tevzi'ât kısmında hangi cihete ne miktar harcama yapıldığı, ücretlilerin günlük veya yıllık alacağı maaşlar, tamiratına harcanacak para, bahâ-i revgâna, hasır ve şemi'ye giden para vs. giderler ayrı ayrı yazılmıştır. Vakıf gelirinin artan fazla miktarının vakfın akarlarının tamirine sarf olunması gerektiği ifade edilmiş, fazla diye kimseye verilmemesi hususu belirtilmiştir. Vakfiyelerde tevliyetin ve imametın evladına meşrut olduğu ve vakıf gelirinin bu yönde kullanılması hususu belirtilmiştir.

1530'da sadece 6 vakıf kaydında vakıf gelirinin ne kadarının akarların merammatına, revğan ve hasırına harcanacağı kaydedilmiştir. 1560'da vakıf gelirlerinin önemli bir miktarının bu giderlere harcandığı, bilhassa zaviyelerde ayende ve revendenin tamamına sarf olunacak paranın oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Yukarıda yazılan bilgiler gözönünde tutulduğunda, vakıf defterlerinin verdiği bilgiler çerçevesinde vakıf görevlileri ile ilgili veriler değerlendirilmiş, vakfın toplam geliri ve bu gelirden görevlilerin alacağı maaş tutarı, diğer giderler iki tabloda gösterilmiştir.

Tablo III. 1530'da Malatya Kazasında Vakıf Görevlileri, Aldıkları Ücretler, Diğer Harcamalar ve Vakıfların Toplam Geliri. (TD 156, s.1-42)

No	Görevli Olduğu Vakıf	Görevi	Sayısı 1530	Ücreti (günlük-yıllık) 1530	Cihet-i Ruğ, Çerağ, Hasır ve meramat	Vakıfların Toplam Geliri
1	Mekke-i Muazzama Vakfı	-	-	-	-	3198
2	UluCamii	Mütevelli İmam-ı Sani Hatip ve İmam Huffazân Müezzinân nefer Ferraş Hizmet-i Çekem (?)	1 1 1 1 4 1 1	2-720 2-720 8-2880 1-360 5-1800 1-360 4-1440	1800	10.293
3	Darıssade Camii	Mütevelli İmam Hatip	1	-	-	3111
4	Çarşı Camii	Mütevelli ve Ferraş İmam ve Müezzin Hatip	1 1 1	1-360 2-720 2-720	100	3640
6	Pulluca Camii	Mütevelli İmam ve Hatip	1 1	mh. 160 1,6-600	168	960
6	Banazı-ı Süfla Camii	-	-	-	-	400
7	Hangâh-ı Pervane Mescidi	Mütevelli	1	-	-	3333
8	Ömer Bey Mescidi (Taş Mescid)	Mütevelli	1	-	-	6966
9	Şil Hasan Bey Mescidi	Mütevelli	1	-	-	3249
10	Şeyh Hasan Bey Mescidi	Mütevelli	1	-	-	328
11	Durmelik Mescidi	İmam Müezzin	1 1	1-369 0,3-123	123	545
12	Hangâh-ı Pervane (Mevlana Kemal) Mescidi	-	-	-	-	980
13	Karye-i Aspuzı Mescidi (Kasaba Nahiyesinde)	-	-	-	-	72
14	Hacı Ali Bey Mescidi	İmam Müezzin	1 1	mh. 120 mh.90	30	240
15	Hacı Ömer Mescidi (Zurvanı Mezraasında)	-	-	-	-	100
16	Keçeciler Mescidi (Çekmecci Camii)	-	-	-	-	841
17	Karahan Mescidi	-	-	-	-	451
18	Küçük Mescidi	Mütevelli	1	-	-	716
19	Atabey Mescidi	Mütevelli	1	-	-	658
20	Hasan Bey Mescidi	-	-	-	-	577
21	Hastek Mescidi	-	-	-	-	176

XVI. YÜZYILDA MALATYA KAZASINDA VAKIFLAR VE VAKIF GÖREVLİLERİ 81

22	Bâh-ı Sepidros Mescidi	-	-	-	-	953
23	Köseler Mescidi	-	-	-	-	103
24	Çermük Mescidi	-	-	-	-	654
25	Bâh-ı Meşak Mescidi	-	-	-	-	484
26	Nasır Bey Mescidi	-	-	-	-	91
27	Kadı Mehmed Mescidi	-	-	-	-	1294
28	Şah Ali ve Seydi Ömer Mescidi	Mütevelli İmam ve Müezzîn	1 1	1/5 mh. 312 (maadası) 1250	-	1564
29	Kadı Sadullah el-Şafîî	Mütevelli	1	-	-	2719
30	Çarşı (Alacamescid)	Mütevelli	1	-	-	1268
31	Hacı Yunus Mescidi	-	-	-	-	606
32	Kübra Zaviyesi	Mütevelli Şeyh İmam	1 1 1	1/5 mh. 3228 1/5 mh. 3228 1/5 mh. 3228	6459	16.143
33	Heft Lule Zaviyesi	Mütevelli	1	-	-	569
34	Şeyh Taceddin İbrahim Zaviyesi	Mütevelli	1	-	-	1912
35	Şeyh Taceddin Kasım Zaviyesi	Mütevelli Şeyh	- 1	-	5229	
36	Şeyh Aşud Dede Zaviyesi (Cubas Nahiyesinde)	Mütevelli	1	-	-	396
37	Ahi Şemseddin Zaviyesi	Mütevelli	1	-	-	1284
38	Şeyh Musa Zaviyesi	-	-	-	-	246
39	Kulu Melik Zaviyesi	-	-	-	-	1440
40	İvaz b. Veliüddin Türbesi	Mütevelli	1	-	-	226
41	Kemahlu Baba Zaviyesi	-	-	-	-	158
42	Uluc Hatun Zaviyesi	-	-	-	-	4697
43	Kara (?) Zaviyesi	-	-	-	-	101
44	Seydi Ömer ve Şah Ali Zaviyesi	-	-	-	-	172
45	Ali Baba Zaviyesi	-	-	-	-	881
46	Yar Ali Dede Türbesi	-	-	-	-	545
47	Argunşah Hatun Türbesi	-	-	-	-	1664
48	Muşar Türbesi (Muşar Nahiyesi)	-	-	-	-	378
49	Pervane Hatun Zaviyesi	Mütevelli Şeyh	1 1	-	-	2154
50	Derviş Kul İbrahim Zaviyesi (Argavunda)	-	-	-	-	-
51	Şeyh İdris Baba Zaviyesi (Hasan Bedrik Köyünde)	-	-	-	-	156
52	Şeyh Abdurrahman Erzincanî Mezarı	-	-	-	-	130

53	Mehmed b. Yayha Paşa Çeşmesi	-	-	-	-	738
54	Kansu Bey Çeşmesi	-	-	-	-	156
55	Seydi Ömer ve Şah Ali Çeşmesi	-	-	-	-	758
56	Çeşmihâ-i Nefs-i Malatya	-	-	-	-	4000
57	Kilise-i Zımmiyân	-	-	-	-	600
58	Şeyh Hasanlı Zaviyesi (Muşar Nahiyesinde)	Mütevelli	1	-	-	1090
59	Şahabiyye-i Kübra Medresesi	Mütevelli	1	1/5 mh. 2485	-	12.427
		Müderris	1	2-720 (48 kap gendüm)		
		Talabe Mu'arrif	1 (?) 1	24 kap gendüm 1-360 (48 kap gendüm)		
60	Hangâh Medresesi	Mütevelli	1	-	-	4835
61	Şahabiyye-i Suğra Medresesi	-	-	-	-	1500
62	Mücriyye Medresesi	-	-	-	-	3062
63	Darü' ş-şifa Medresesi (Nefs-i Sivas)	-	-	-	-	9180
64	Pervane Bey Medresesi (Nefs-i Sivas)	-	-	-	-	600
	TOPLAM	= 29 maaşıyla birlikte yazılı olan görevliler = 19 maaşıyla yazılmayıp vakıf gelirinden aldığı ve evladına meşrut olduğu yazılı olan görevliler. = 28 görevlileri ve maaşları yazılmamış olan vakıflar.		26.355	8680	135.779

mh: mahaşulden hisse

Tablo IV: 1560'da Malatya Kazasında Vakıf Görevlileri, Aldıkları Ücretler, Diğer Giderler ve Vakıfların Toplam Gelirleri (TD 323, s. 1-30)

No	Görevli Olduğu Vakıf	Görevi	Sayısı 1530	Ücreti (günlük-yıllık) 1530	Cihet-i Ruğ. Çerağ, Hasır ve mcrammat	Vakıfların Toplam Geliri
1	Mekke-i Muazzama Vakfı	Mütevelli	1	?	-	5950
2	Cami-i Kebir	Mütevelli Hatib İmam Müezzın Hafız Ma'rif Ferraş	1 1 1 5 2 1 1	3 (1080) 4 (1440) 4 (1440) 5 (1800) 2 (720) 1 (360) 2 (720)	680	16.714
3	Çarşı Camii (Direkli Mescid)	Mütevelli Hatip İmam Müezzın Ferraş	1 1 1 1 1	1-360 1-360 2-720 0,6-240 0,4-144	448	2272
4	Pulluca Camii	İmam ve Hatip Mütevelli Müezzen	1 1 1	1,66-600 0,44-160 0,5-180	1106	1106
5	Darüssaâde Camii	İmam Hatip Müezzın Ferraş	1 1 2 1	2-720 2-720 2-720 0,5-180	6308	8648
6	Banazı-ı Süfla Karyesi Camii	İmam ve Hatip Müezzın	1 1	1-360 0,2-80	252,5	480
7	Kadı Mehmed Mescidi	İmam Müezzın ve Ferraş	1 1	1,5-540 0,75-270	396,5	1062
8	Küçük Mescidi	Mütevelli İmam Müezzın Kayyım	1 1 1 1	2-720 3-1080 1-360 1-360	395,5	2916
9	Atabey Mescidi	Mütevelli İmam Müezzın Kayyım	1 1 1 1	2-720 3-1080 1-360 0,5-180	375,5	2815
10	Şeyh Ömer ve Şah Ali Mescidi	Mütevelli İmam Müezzın Kayyım	2 1 1 1	1-360 3-1080 1-360 0,5-180	360	1340
11	Hangah-ı Pervane Mescidi	Mütevelli İmam Müezzın	1 1 1	1-360 1,5-540 1-360	240	6835
12	Ömer Bey Mescidi	Mütevelli İmam Müezzın Ferraş Tilavet	1 1 1 1 1	?-? 2-720 1-360 1-360 1-360	7323	9123

13	Hasan Bey Mescidi	İmam ve Müteveli Müezzin	1 1	2,5-900 0,5-180	100	1180
14	Sepidros Mescidi	İmam Müezzin	1 1	2-720 1-360	307	1387
15	Kadı Sadullah Şafî'i Mescidi	İmam Müezzin ve Ferraş	1 1	1-360 0,5-180	3822	4362
16	Miralay Şah Ali Bey Mescidi	İmam Müezzin ve Ferraş	1 1	3-1080 1,5-540	710	1650
17	Şeyh Hasan Bey Mescidi	İmam ve Müteveli Müezzin	1 1	1,5-540 0,27-100	118	758
18	Nasır Bey Mescidi	İmam	1	0,5-200	22	222
19	Hacı Ali Mescidi	İmam ve Müezzin	1	1-360	40	390
20	Hoca Sadullah Mescidi	İmam Müezzin	1 1	1-360 0,5-180	110	650
21	Durmelik Mescidi	İmam	1	0,5-200	50	250
22	Çarşı Mescidi (Alacamescidi)	Müteveli İmam Müezzin ve Ferraş	1 1 1	1,5-450 3-1080 1-360	300	2380
23	Baba Acem Mescidi	İmam ve Müteveli	1	0,8-300	84	384
24	Kadı Mehmed-i Diğer Mescidi	İmam Müezzin	1 1	0,8-300 0,27-100	85	485
25	Hacı Yunus Mescidi	-	-	-	24	23
26	Keçeciler Mescidi	Müteveli İmam Müezzin	1 1 1	0,27-100 1-360 0,38-140	59	-659
27	Şil Hasan Mescidi	Müteveli İmam Müezzin	1 1 1	4-1440 5-1800 2-720	791,5	6191
28	Hacılar Mescidi	İmam	1	0,1-40	10	50
29	Çermük	Müteveli İmam ve Müezzin	1	1,1-400	190	590
30	Hangâh-ı Pervane Mescidi	Müteveli İmam Müezzin Ferraş Salatî'l-ferde cüz tilâvet eden cüzhân Salatî'l-asırda cüz tilâvet eden cüzhân Muallim-i Sıbyan	1 1 1 1 1 1 1	3-1080 5-1080 2,5-900 1-360 1-360 1-360 3-1080	895	1505
31	Şahabiyye-i Kübra Medresesi	Müteveli Müderris Esmâin (?) Talebe Kâtib Cabî Bevvâb	1 1 1 7 1 1 1	1/5 mh-7852 20-7200 2-720 7-2520 3-1080 2-720 1-360	9727	39.359

		Ferraş Başhafız Hafız Muallim-i Sıbyân Hâdim-i Sâkiye Sıbyân-ı Eytâm	1 1 12 1 1 30	1-360 2-720 12-4320 3-1080 1-360 beherine 60- 1800		
32	Hangâh Medresesi	Mütevelli Müderris Bevvab ve Kayyım Talebe	1 1 1 3(?)	1/5 mh-1649 10-3600 1-360 3-1080	1059	7748
33	Mücriyye Medresesi	Tedris Mütevelli İmam Müezzîn Ferraş ve Türbedâr	1 1 1 1 1	5-1800 3-1080 2-720 1-360 1-360	271	4591
34	Darü'ş-şifa Medresesi (nefs-i Sivas)	-	-	-	-	17.210
35	Kübra Zaviyesi	Mütevelli Meşihat İmam Müezzîn Huffazân	1 1 1 1	1/5 mh-5667 1/5 mh-5677 mh-1889 mh-944 ?	14168	28.336
36	Ulucâ Hatun Zaviyesi	Şeyh	1	4-1440	Taam-ı ayende senede 3600, Şem'i ve hasır: 200 =8965	14.205
37	Şeyh Taceddin Kasım Zaviyesi (Güllük)	Mütevelli Şeyh Cüzhân	1 4	2-720 2-720 4-1440	6565	9445
38	Şeyh Taceddin İbrahim Zaviyesi	Mütevelli ve Şeyh	?	2-720	1692	2412
39	Kemahlı Baba Zaviyesi	-	-	-	Adak için sarf olu olunacak, 450	450
40	Şeyh Musa Zaviyesi	İmam ve Mütevelli Müezzîn	1 1	0,5-180 0,2-100	74	-
41	Ferhad Bey Mezarı	Cüzhân	1	1-360	352	712
42	İskender Bey Vakfı (Mezar)	Mütevelli Cüzhân	1 2	1-360	382,5 2-720	1462
43	Musa Bey b. Abdullah	Cüzhân Vakfı (Mezar)	1	1-360	40	400
		= 175	Günde 284 akçe	= 103.000	= 67.886	240.818

XVI. yüzyılda Malatya Kazası'nda bulunan vakıfların büyük kısmı arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre, bu yüzyıl sonrasında da yaşamış ve çeşitli vakıf görevlileri bu vakıflarda görev yapmaya devam etmişlerdir. Bir kısmı ise, vakfın devam etme şartları ortadan kalktığından esas vasıflarını kaybetmişlerdir. Her şeye rağmen bunların gerek sözkonusu dönemde gerekse günümüze kadar gelen süreçte, önemli hizmetler ifâ ettiğine şüphe bulunmamaktadır. Malatya'daki bu yaygın vakıflaşma günümüzde de etkili olabilecek bir düzeye ulaşmış bulunmaktadır ki, bu husus yörede gelişmenin ve sosyal adaletin sağlanmasının da en önemli göstergelerinden birisi olarak kabul edilebilir.